

Připomínky k návrhu Strategického plánu Společné zemědělské politiky na období 2023-2027 pro Českou republiku

Návrh na významnější podporu dlouhodobých krajinných struktur na zemědělské půdě

Připomínky k návrhu Strategického plánu Společné zemědělské politiky na období 2023-2027 pro Českou republiku

Jako organizace, které se dlouhodobě prakticky zabývají ochranou biodiverzity v české krajině, a v návaznosti na cíle Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života – a dalších strategických dokumentů této oblasti, vám tímto zasíláme několik připomínek k návrhu Strategického plánu státní zemědělské politiky na roky 2023 – 2027, jak byl zveřejněn dne 26. října 2021.

Ve strategickém **plánu postrádáme zejména dostatečnou podporu dlouhodobých krajinných struktur (DKS)**, které jsou v zemědělské krajině jednou z hlavních podmínek druhové pestrosti, ale také významným faktorem ochrany půdy, vody a dalších funkčních vztahů v krajině. Jsme přesvědčeni, že není možné dosáhnout cílů Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 pouze dílčími či kosmetickými úpravami stávajících podmínek. V tomto smyslu vám zasíláme několik návrhů na zahrnutí podpory DKS do podmínek dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy, DZES.

Navrhujeme změnit nebo upravit návrh SP SZP ve smyslu následujících připomínek:

Připomínka č. 1a: str. 117, kapitola 3.5.4.1: DZES 9 - Minimální podíl zemědělské plochy věnované neprodukčním plochám nebo prvkům.

Navrhujeme změnit text: „...*minimálně 3 % výměry orné půdy musí tvořit plochy ochranných pásů včetně ochranných pásů DZES 4, DZES 6, DZES 8, PPH 2 nebo úhorů nebo krajinných prvků nebo kombinace těchto prvků. Za krajinné prvky pro plnění účelu tohoto standardu se považují rovněž ty, které k orné půdě přiléhají. Na ochranných pásech a úhorech nedochází k zemědělské produkci a nejsou aplikovány POR. Trvání úhoru je minimálně 6 měsíců, meziplovin 8 týdnů. Krajinnými prvky v rámci DZES 9 se rozumí mez, travnatá údolnice, příkop, terasa, stromořadí, skupina dřevin, mokřad, solitérní dřevina. Krajinné prvky je zakázáno poškozovat a rušit. ...*“

v následujícím znění:

„...*minimálně 3 % výměry orné půdy a trvalých travních porostů (TTP) musí tvořit plochy ochranných pásů včetně ochranných pásů DZES 4, DZES 6, DZES 8, PPH 2 nebo úhorů nebo krajinných prvků nebo kombinace těchto prvků. Za krajinné prvky pro plnění účelu tohoto standardu se považují i ty, které k orné půdě přiléhají. Na ochranných pásech a úhorech nedochází k zemědělské produkci a nejsou aplikovány POR. Trvání úhoru je minimálně 6 měsíců, meziplovin 8 týdnů. Krajinnými prvky v rámci DZES 9 se rozumí mez, travnatá údolnice, příkop, terasa, stromořadí, skupina dřevin, mokřad, solitérní dřevina. Krajinné prvky je zakázáno poškozovat a rušit. ...*“

a doplnit o následující:

„... Zároveň musí být splněna podmínka, že **minimálně 1 % (rok 2025 - viz dále zdůvodnění připomínky), respektive 1,5 % (rok 2027) výměry orné půdy a TTP musí tvořit nově**

vytvořené dlouhodobé krajinné prvky (DKS) vzniklé na zemědělské půdě. Do limitu 1,5 % lze započíst i DKS nově vytvořené v posledních 10 letech, pokud splňují zároveň potřebné environmentální parametry. Za dlouhodobé krajinné prvky pro plnění účelu tohoto standardu se považují ochranné pásy s trvalou vegetací a meze na orné půdě, travnaté údolnice a příkopy, terasy, stromořadí, skupiny dřevin, solitérní dřeviny, mokřady a vodní plochy.“

Zdůvodnění připomínky:

V návrhu strategického plánu SZP vnímáme z hlediska ochrany biodiverzity jako hlavní problém to, že u tzv. dlouhodobých krajinných struktur, jako jsou stromořadí, remízky, mokřady apod. plán počítá pouze s ochranou stávajícího stavu, nikoliv s přímou podporou vytváření nových přírodních struktur, a to i přesto, co je uvedeno i ve SWOT analýzách citovaných v samotné SP_SZP (str. 62): „V České republice je velmi omezené pokrytí zemědělské půdy krajinnými prvky – téměř se blíží 0 % zemědělské půdy.“

Zároveň navrhujeme rozšíření působnosti opatření z orné půdy i na TTP, které tvoří velkou část krajiny a v mnoha případech se jedná o rozsáhlé kultury bez dalších krajinných prvků.

Jsme přesvědčeni, že obnova biodiverzity na zemědělské půdě nemůže proběhnout v dostatečné míře pouhým zaváděním přechodných krajinných prvků a na bázi dobrovolnosti. Je žádoucí vytvořit na zemědělské půdě síť krajinných prvků, které nabídnou životní prostor, potravní zdroje i možnost migrace pro celou paletu našich rostlin a živočichů zemědělské krajiny a zároveň významně podpoří protierozní ochranu a ochranu povrchových i podzemních vod. Jako výrazný bonus těchto opatření považujeme také zprůchodnění krajiny pro člověka.

V případech složitých vlastnických vztahů navrhujeme jako možné prozatímní řešení na orné půdě vytváření alespoň úzkých travnatých a dlouhodobě (min. 10 let) udržovaných mezí, a to i v návaznosti na další naše připomínky.

Hlavním cílem této připomínky je, aby vedle biopásů apod. alespoň 50 % plánovaných opatření tvořily dlouhodobé krajinné struktury.

Tab. 1: Návrh harmonogramu navyšování DKS na orné půdě a v TTP a odpovídající výměra DKS. Procentuální podíly vztaheny k celkové ploše orné půdy a TTP v ČR k 31. 12. 2020 dle údajů Statistické ročenky ČÚZK. Orná půda 2 931 713 ha, TTP 1 022 686 ha, celkem 3 954 399 ha, zaokrouhleně 4 000 tis. ha)

Rok	2022	2023	2024	2025	2026	2027
%				1 %		1,5 %
Celkem ha				40.000		60.000

Harmonogram zaváděných změn je postupný, aby se zemědělci mohli na změny připravit. Zároveň ale považujeme za zásadní neodkládat navrhované kroky na následující období SZP, protože bychom nebyli schopni splnit naše závazky definované ve Strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života.

Vzhledem ke struktuře naší zemědělské krajiny nám jde zejména o rozdělení rozsáhlých ploch orné půdy, a proto chceme přednostně podpořit vznik nových struktur krajinných prvků převážně uvnitř půdních bloků, nikoliv rozšiřování okrajových krajinných prvků sousedících s půdním blokem.

Při dodržení navrženého časového rámce by na konci nadcházejícího období SZP přibylo cca 60.000 ha nových trvalých přírodních ploch na orné půdě a TTP.

Jako minimální cílový stav pro naplnění Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 můžeme považovat nárůst ploch DKS na min. 3 % v roce 2030, tj. 120.000 ha DKS. To by při zachování stávající výměry TTP a orné půdy znamenalo poměr cca 1:32, tj. cca 118 m² dlouhodobých krajinných struktur a cca 3807 m² zemědělské půdy na obyvatele.

Po vyhodnocení opatření v roce 2030 navrhujeme vést diskusi o rozsahu a struktuře dalšího navýšení DKS v rozsahu 5 – 10 % orné půdy a TTP.

Jen pro srovnání: od roku 1918 do roku 2020 se celková rozloha zemědělské půdy snížila z 5 090 tis. ha na cca 4 200 tis. ha, tj. o cca 890 tis. ha. (ČÚZK, 2018, 2021). Navrhovaných 5 - 10 % k vyčlenění pro přírodu činí cca 200 - 400.000 ha plochy orné půdy a TTP.

Přípomínka 1b: Pro efektivní zavádění DKS navrhujeme zajistit 100% krytí nákladů na počáteční realizaci krajinného prvku spolu s kompenzací za ušlý zisk kombinovanou s finanční podporou na údržbu DKS tak, aby byl zemědělec motivován i k realizaci náročnějších typů DKS (např. mokřady, stromořadí apod.).

Zdůvodnění připomínky:

a) založení DKS se 100 % dotací

Zemědělci by měli získat 100% dotaci/platbu na založení DKS bez předem stanoveného minimálního limitu velikosti krajinného prvku, a to nejlépe jako přímé zakázky od státu, kde bude sledován výsledek, aby jediným dokladem byla faktura od zemědělce či jiného dodavatele a nenarostla administrativní zátěž spojená s dotačním řízením.

Pokud by stát měl na sebe zavádění DKS převzít a vykoupit pozemky pro založení DKS na 1 % výměry orné půdy a TTP (dle našeho návrhu rok 2025), jednalo by se o 40.000 ha, tj. 400.000.000 m², tj. při průměrné ceně 25 Kč/ m² by se jednalo o částku 10 miliard.

b) kompenzace nižších výnosů

Zemědělci v rámci motivace k navrhovaným řešením musí být uhrazen ušlý zisk způsobený faktickým úbytkem orné půdy nebo TTP a zároveň nesmí být ochuzen o možnost přímých dotací na plochu nově založených DKS. Pro jednoduchost provedení navrhujeme začlenit plochy těchto nových struktur pro výpočty přímých dotací k sousedícím plochám produkčním, při zachování jednotné platby na oba typy porostu. Případná dodatečná kompenzační dotace by měla být odstupňována podle typu krajinného prvku tak, aby zohledňovala výlohy na péči o ten který krajinný prvek.

Připomínka 1.c : str. 477, kapitola Kontrola podmínek v terénu.

Navrhujeme pozměnit text

„V případě plošných intervencí budou při KNM platit následující pravidla:

- *nevyjímají se dočasné prvky*
- *prvky plnící mimoprodukční funkci zemědělství se vyjímají, pokud výměra jednoho prvku přesáhne 20 m² a zároveň v součtu za DPB výměra všech nezpůsobilých prvků (i kombinace trvalých a prvků plnících mimoprod. funkci zemědělství) překročí 100 m²*
- *trvalé prvky se vyjímají, pokud výměra jednoho prvku přesáhne 20 m² a zároveň v součtu za DPB výměra všech nezpůsobilých prvků (i kombinace trvalých a prvků plnících mimoprodukční funkci zemědělství) překročí 100 m²*
- *neobhospodařované plochy se vyjímají*
- *cesty se vyjímají, pokud se jedná o zpevněné plochy a jejich výměra přesáhne 20 m²*
- *nezpevněné cesty se vyjímají, pokud jejich výměra přesáhne 20 m² a nejsou vůbec využívány pro zemědělské účely a zároveň jsou stabilní v čase“*

v následujícím znění:

“V případě plošných intervencí budou při KNM platit následující pravidla:

- *nevyjímají se dočasné prvky*
- *prvky plnící mimoprodukční funkci zemědělství (provozního charakteru) se vyjímají, pokud výměra jednoho prvku přesáhne 20 m² a zároveň v součtu za DPB výměra všech nezpůsobilých prvků překročí 100 m²*
- ***trvalé prvky (DKS) se nevyjímají, pokud výměra součtu všech nových DKS ve smyslu připomínky 1a nepřekročí 5 %, variantně 10 % výměry součtu všech DPB, s tím, že na jednotlivých DPB bude zároveň zaručen minimální limit 1, resp. 1,5 %, viz výše.***
- *neobhospodařované plochy se vyjímají*
- *cesty se vyjímají, pokud se jedná o zpevněné plochy a jejich výměra přesáhne 20 m²*
- ***nezpevněné cesty se nevyjímají, pokud jsou lemovány alespoň 0,5 m širokým pásem trvalé vegetace na obou stranách a zároveň jsou stabilní v čase***

Zdůvodnění připomínky:

Jak vyplývá z připomínek 1, 1a a 1b, je žádoucí v maximální možné míře podpořit zavádění DKS na orné půdě a TTP, a z toho důvodu považujeme za kontraproduktivní limitovat výměru trvalého krajinného prvku 20 m², respektive 100 m² v součtu.

Tato podmínka, pokud by zůstala zachována, bude blokovat i vůli mnoha zemědělců námi navrhovaná opatření zavádět, protože by to bylo zcela proti jejich přirozenému ekonomickému zájmu. Zachování aktuální podmínky by dle našeho názoru bylo v přímém rozporu s cíli Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života.

Přípomínka č. 1d: str. 118, kap. 3.5.4.1 DZES 9 - Minimální podíl zemědělské plochy věnovaný neprodukčním plochám nebo prvkům.

Navrhujeme, aby z povinného zavádění DKS **byly vyjmuty jen a pouze malé farmy do 10 ha**, zatímco **povinnost zavádění DKS by platila** i pro zemědělské podniky, v nichž:

- se více než 75 % plochy orné půdy využívá k pěstování trav, jiných bylinných píceňin nebo luskovin, nebo je půdou ponechanou ladem, nebo jsou na ní tyto způsoby využití kombinovány
- více než 75 % zemědělské plochy, na niž lze poskytnout podporu, představují trvalé travní porosty, nebo se buď po významnou část roku, nebo po významnou část vegetačního cyklu využívá k pěstování trav, jiných bylinných píceňin, nebo jsou na ní tyto způsoby využití kombinovány.

Zdůvodnění připomínky:

Trvalé travní porosty které často vznikaly na bývalých polích, mohou být velmi rozměrné (obr. 6) a z důvodu intenzivního zemědělského využívání druhově chudé. Usilujeme proto o zachování povinnosti zavádět DKS v stanoveném rozsahu i na TTP, pokud se nejedná o TTP spadající do kategorie malá farma do 10 ha a pokud není TTP menší než 3 ha.

Přípomínka č. 2: str. 92, DZES 4 - Zřizování ochranných pásů podél vodních toků,

Navrhujeme rozšíření ochranných pásů kolem vodotečí ze 3 m na 5 m (tj. 5 m od břehové čáry na obou stranách toku) a jejich přeměnu na trvalý travní porost nebo jiný porost s trvalým pokrytím vegetací (keře, stromy aj.).

V tomto smyslu žádáme o změnu textu:

“Zajistí zachování ochranného pásu nehnojené půdy v šíři 3 m uvnitř i vně zranitelných oblastí na všech dílech půdních bloků, jejichž hranice se nachází ve vzdálenosti do 3 m od břehové čáry.”

na následující:

“Zajistí zachování ochranného pásu **pokrytého TTP nebo jiným typem trvalé vegetace bez použití hnojiv **v šíři 5 m** uvnitř i vně zranitelných oblastí na všech dílech půdních bloků, jejichž hranice se nachází ve vzdálenosti **do 5 m** od břehové čáry. **Ochranný pás v šíři 5 m musí být i kolem netekoucích vod jako jsou rybníky, tůňe ad.”****

Zdůvodnění připomínky:

Jakost povrchových a podzemních vod v České republice je významně ovlivněna plošným znečištěním ze zemědělského hospodaření a erozních splachů. Výskyt vodní eroze na našem území významně ovlivňuje řada faktorů, zejména největší velikost půdních bloků v rámci států EU, nedostatek organické hmoty v půdě a velmi nízká míra zastoupení krajinných prvků s půdoochrannou (protierozní) funkcí. Vlivem difúzního znečištění ze zemědělských ploch

dochází k zanášení koryt toků a nádrží a k eutrofizaci a znečištění vod pesticidy a jinými chemikáliemi (viz například Modrá zpráva, 2019).

Přípomínka č. 2 obsahuje návrh na základní ochranu každého toku i stojatých vod.

Pětimetrový pás neprodukční vegetace bez hnojení a postřiků by měl fungovat jako pufovací zóna mezi zemědělskou půdou a vodním tokem. Zároveň se při vhodné údržbě může podílet na zvyšování biodiverzity a je součástí DKS (viz připomínka 1). Může se zároveň jednat o předběžnou přípravu pro budoucí revitalizaci toku.

Přípomínka č. 3: str. 93, kap. 3.2.1., DZES 8a / 8b - Střídání plodin na orné půdě.

Navrhujeme v průběhu období 2023 až 2027 postupné zmenšování souvislé plochy jedné plodiny ze stávajících 30 ha na 20 ha v roce 2025 a 15 ha v roce 2027 podle harmonogramu uvedeném v tabulce 2.

Tab. 2: Harmonogram výhledového zmenšování souvislé plochy jedné plodiny:

rok	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
ha	30	30	20	20	15	15	12	12	6	6

Navrhujeme úpravu textu na straně 117:

“Žadatel zajistí, že ve vegetačním období na dílu půdního bloku se zemědělskou kulturou orná půda se nebude vyskytovat plocha jedné plodiny na výměře vyšší než 30 ha, pokud tuto plochu nerozdělil ochranným pásem, plochou jiné plodiny, nebo úhorem.”

následujícím způsobem:

“Žadatel zajistí, že ve vegetačním období na dílu půdního bloku se zemědělskou kulturou orná půda se nebude vyskytovat plocha jedné plodiny na výměře vyšší než 20 ha (do roku 2025), respektive 15 ha (do roku 2027). Plochy by měly být odděleny alespoň na 75 % obvodu ochranným pásem nebo některým z krajinných prvků (stromořadí, cesta ad.), přinejmenším však travnatou mezí o šíři min. 1 m, nebo úhorem.”

Zdůvodnění připomínky:

Oceňujeme, že již v této chvíli platí limit pro souvislé pěstování jedné plodiny, zároveň se ale domníváme, že 30 ha představuje příliš rozsáhlou plochu, která významně limituje možnosti návratu druhové pestrosti do naší zemědělské krajiny, zejména když plodina přímo sousedí s další 30hektarovou plochou plodiny další. Prosazujeme proto snížení souvislé plochy jedné plodiny na max. 15 ha, a to nejen v erozí ohrožených oblastech, ale plošně, jako jedno z důležitých opatření pro podporu biodiverzity. Plochy by měly být vždy z většiny oddělené některým z dlouhodobých krajinných prvků (DKS), jako např. remízem, stromořadím, pásem keřů apod., nelze-li jinak, pak alespoň travnatou mezí o šíři min. 1 m (obr. 1). Jsou to právě meze, které byly v 50. letech 20. století rozorány, z krajiny téměř zmizely a jejich vytvoření není nikterak nákladné ani náročné. Kromě ochranné funkce a podpory biodiverzity, umožňují právě meze průchod jinak intenzivně obdělávanou krajinou.

Vzhledem k tomu, že často slyšíme námitku, že takto malé plochy nelze efektivně obdělávat, přinášíme několik příkladů ze současné zemědělské krajiny, které ukazují, že i plochy o rozloze do 3 ha, resp. 1 ha lze obhospodařovat současnou technikou, resp. že i při zakládání nových prvků je možné zohlednit potřeby zemědělské techniky (obr. 2, 3, 4, a 5). Pokud jsou navíc krajinné prvky plánované s ohledem na parametry zemědělské techniky, nemusí jejich přítomnost představovat pro zemědělce při práci výraznou překážku (viz např. Frouz a Frouzová, 2021, str. 152). S ohledem na níže uvedené příklady vnímáme snížení jedné souvislé plochy na 15 ha jako zcela logický a přijatelný krok směrem ke zdravější krajině.

Obnova krajinných struktur je jedním z klíčových prvků pro obnovu biodiverzity naší krajiny. To je ale reálně možné jen v případě snížení dnešní rozlohy velkých polí, která nenabízejí ani potravu, ani úkryt, ani místo pro rozmnožování většiny druhů našich původních živočichů a rostlin. S ohledem na vyhodnocení stavu v roce 2027 navrhujeme jako výhledový cíl, který by dále podpořil potřebné změny v krajině, omezení velikosti jedné souvislé obhospodařované plochy na cca 6 ha.

Shrnutí (viz také přehled připomínek v tab. 3 v příloze):

V následujícím období SPZ v letech 2023–2027 bychom rádi dosáhli **těchto změn**:

- **1,5 % zemědělské půdy je převedeno na trvalé krajinné struktury** tvořené pestrá směsí travnatých i dřevinných (stromy, keře), liniových i bodových struktur, vodními a mokřadními plochami se standardy odpovídajícími ochraně biodiverzity a ochraně půd i vody.
- Do 5 let je naše zemědělská krajina rozdělena na **půdní bloky s maximální výměrou 15 ha**.

Pokud by některý z našich návrhů bylo třeba formulačně či částečně upravit, např. v návaznosti na jiná ustanovení SP SZP nebo pro větší přesnost či realizovatelnost navrhovaných opatření, jsme připraveni k další diskusi, pokud bude zachován smysl a uvažovaný přínos našich připomínek.

Věříme, že tento návrh bude vnímán jako konstruktivní řešení směřující nejen k naplnění cílů Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 - Navrácení přírody do našeho života, ale zejména jako konkrétní a praktické opatření, které zlepší stav naší krajiny s ohledem na jak její mimoprodukční funkce, tak ale i na ochranu samotné produkce v dlouhodobém horizontu.

V Liberci 12. 11. 2021

Toto je společné stanovisko níže uvedených organizací:

Čmelák – Společnost přátel přírody, z. s., zastoupené Mgr. Janem Korytářem, předsedou spolku a

Institutu pro udržitelný rozvoj o. p. s., zastoupené Mgr. Jiřím Římánkem, ředitelem

Kontakt:

Mgr. Alžběta Procházková, PhD.

koordinátorka krajinných projektů

mobil: +420 774 490 511

alzbeta.prochazkova@cmelak.cz

Mgr. Jan Korytář

zakladatel a předseda spolku

mobil: +420 774 490 511

jan.korytar@cmelak.cz

Mgr. Jiří Římanek

ředitel organizace

Mobil: +420 777 124 879

rimanek@ipur.cz

Citace:

Data ze stat. ročenky ČÚZK 2021: Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, 2021, str. 18; ČSÚ: České zemědělství očima statistiky 1918-2017, 2018, str. 28-29).

Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, 2021, str. 18; ČSÚ: České zemědělství očima statistiky 1918-2017, 2018, str. 28-29).

Modrá zpráva, 2019. Modrá zpráva, Zpráva o stavu vodního hospodářství v České republice v roce 2019, MZe, MŽP.

Frouz J. a Frouzová J. Aplikovaná ekologie. Karolinum, 2021.

Nové zkratky:

DKS - dlouhodobé krajinné struktury

Příloha

Tab. 3 Přehled navrhovaných připomínek, DKS- dlouhodobé krajinné struktury

Připomínka č.	Čeho se připomínka týká	Strana
1a	Minimálně 1 % (2025), respektive 1,5 % (2027) výměry DPB musí tvořit DKS	2
1b	Návrh systému dotačního krytí DKS	4
1c	Úprava návrhu kontrol podmínek v terénu	5
1d	Návrh na zahrnutí všech zemědělských podniků do podmínek zavádění DKS, s výjimkou farem menších než 10 ha, bez ohledu na poměr TTP	6
2	Rozšíření ochranných pásů kolem vodotečí i vodních ploch na minimálně 5 m	6
3	Zmenšení souvislé plochy jedné plodiny ze stávajících 30 ha na 20 ha (2025), respektive 15 ha (2027)	7

Příklady z praxe:

Obr. 1: Travnatá mez u Lomnice nad Popelkou, spojující místní cestu a lokální biocentrum a zároveň oddělující dva větší bloky orné půdy, 2021

Ukázky obhospodařovaných ploch s dochovanou krajinnou mozaikou v současné krajině:

Obr. 2: Trvalé travní porosty Proseč pod Ještědem, Liberecký kraj

Obr. 3: Orná půda Prodašice, Středočeský kraj

Obr. 4: Trvalé travní porosty, Rychlov, Vysočina

Obr. 5: Vinohrady, Mikulov, Jihomoravský kraj

Obr. 6: 120 ha blok TTP u Horní Řasnice, Liberecký kraj, s jedním izolovaným hájkem o rozloze 0,5 ha, tj. který zabírá cca 0,4% celkové plochy:

